LIBERAREA CONDIŢIONATĂ DE PEDEAPSĂ ÎNAINTE DE TERMEN. EVOLUŢIE ŞI MODIFICĂRI

CZU: 343.265:343.846

Elena GROIAN

Şcoala doctorală Ştiinţe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

CONDITIONAL RELEASE FROM PUNISHMENT BEFORE TERM. EVOLUTION AND CHANGES

The institution of parole was born in the Australian colonies, and less dangerous criminals were allowed to be granted a conditional pardon but also imposed certain obligations. Over the decades, the institution of parole has been complemented by several new ways that better reflect the state's attitude towards those who have committed crimes with less danger to society. Every time the changes tried to bring benefits to the state as well as the observance and humanization of the criminal punishment but this fact not always can be done in combination and thus the institution of parole draws more attention in its application related to interventions and changes. I propose to draw attention to the personality of the convicted person in the application of parole, to the composition and regulation of the penitentiary commission as well as to the fight against crime and criminal subculture.

Keywords: *institution of parole, dangerous criminals**,** humanization of the criminal punishment**,** personality of the convicted person, penitentiary commission, criminal subculture.*

În cadrul articolului de faţă sunt supuse analizei aspectele conceptuale în ştiinţa dreptului penal privind apariţia şi evoluţia instituţiei liberării condiţionate de pedeapsă penală înainte de termen. Pedeapsa penală fiind o măsură de constrângere statală şi un mijloc de corectare şi reeducare a condamnatului ce se aplică de instanţele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârşit infracţiuni, cauzând anumite lipsuri şi restricţii drepturilor lor, a produs o reacţie negativă a întregii societăţi asupra flagelului infracţional şi, desigur, a atras un răspuns de represiune penală a faptelor condamnabile. În pofida faptului că scopurile pedepsei penale constau în restabilirea echităţii sociale, corectarea condamnatului, precum şi în prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni atât din partea condamnaţilor, cât şi a altor persoane, acestea pot fi atinse uneori şi fără executarea pedepsei în regim de detenţiune. Astfel, legiuitorul a prevăzut în art.91 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) una dintre instituţiile juridice care conferă judecătorului posibilitatea de a libera persoana de pedeapsa penală, mai exact – liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen.

Deşi pedeapsa penală sub forma închisorii a dominat decenii la rând, aceasta nu a convins societatea că este unicul mijloc desăvârşit în corectarea şi reeducarea persoanelor care au săvârşit fapte penale pedepsite cu o astfel de sancţiune. Astfel, instituţia liberării de pedeapsa penală a fost instituită ca fiind un pilon de salvare al legiuitorului în reglementarea unor situaţii ce nu necesită o recluziune a unei persoane vinovate de o faptă penală. Datorită răsturnării postulatului că aplicarea pedepsei cu închisoare este unicul mijloc raţional al salvării societăţii de fenomenul infracţional, sistemul justiţiei a beneficiat din partea legiuitorului de apariţia unor norme penale ce reglementează astfel de situaţii cu alternative pentru pedeapsa închisorii. În acest sens, condiţiile ce trebuie respectate de către persoana condamnată reprezintă un aspect primordial, în cadrul aplicării liberării condiţionate de pedeasă penală înainte de termen.

Importanţa acestui subiect este oportună datorită existenţei elementului condiţionat ce ţine de scutirea şi favorizarea persoanei condamnate, precum şi a tendinţei spre reeducare şi corijare a acesteia din partea statului, de care trebuie să dea dovadă persoana condamnată, fără aplicarea pedepsei cu închisoare, stabilind o alternativă bine calificată şi restricţionată. În această ordine de idei, deducem motivele şi specificul numeroaselor cereri şi demersuri parvenite în instanţele de judecată din ţară, ceea ce dă dovadă de un succes rezultat al aplicării instituţiei abordate, manifestată prin sârguinţa condamnaţilor cu privire la întrunirea cumulativă a condiţiilor prevăzute de legea penală şi naşterea dolianţei acestora de a parcurge procesul de corectare, reeducare şi resocializare, pentru a fi supuşi liberării condiţionate de pedeapsă înainte de termen.

Datorită valorii cât mai pronunţate a aplicării instituţiei liberării condiţionate de pedeapsă înainte de termen, legiuitorul a admis mai multe inconsistenţe şi lacune de ordin normativ, care reclamă întâmpinarea unor dificulăţi în aplicarea, interpretarea corectă şi tălmăcirea justă a prevederilor art.91 CP RM, observând astfel o mulţime de modificări şi completări ale legislaţiei penale ce vizează reglementarea juridică a prevederilor legale privind liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen, ceea ce ne impulzionează şi mai mult la cercetarea temei abordate.

Toate acestea potenţează necesitatea unui studiu aprofundat, ştiinţific argumentat, al tematicii axate pe noţiunile reglementate de legea penală şi abordate de doctrina contemporană privind liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen, actualitatea şi importanţa acesteia îndemnând la soluţionarea celor mai litigante probleme vizând interpretarea şi aplicarea corectă a prevederilor art.91 CP RM. Cu certitudine, prezentul referat ştiinţific ar putea contribui la soluţionarea unora dintre aceste probleme.

Liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen, fiind o reflectare a principiului umanismului, este un act de stimulare a persoanelor condamnate. Astfel, acestea sunt responsabile de a da dovadă de un comportament pozitiv pe parcursul executării pedepsei pentru a beneficia de avantajul de a fi puse în libertate înainte de executarea deplină a pedepsei, deoarece liberarea condiţionată de pedeapsa înainte de termen reprezintă atitudinea manifestată a legiuitorului sau reacţia asupra fenomenului infracţional prin prisma educării şi corectării persoanei condamnate în regim de

libertate sau excluderii aplicării unei pedepse în mod tardiv ori fără necesitate, ceea ce implică caracterul de o importanță generală a temei abordate.

De fiecare dată când o persoană vine în conflict cu legea penală apare instituția răspunderii penale şi, ulterior, a pedepsei penale. Conform art.91 CP RM [1], temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârşită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale, iar răspunderea penală este condiția indispensabilă pentru aplicarea pedepsei. Codul penal defineşte pedeapsa penală ca o măsură de constrângere statală şi un mijloc de corectare şi reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârşit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri şi restricții drepturilor lor.

Liberarea condiționată a fost introdusă în practica penală pe la sfarşitul secolului XIX – începutul secolului XX, după îndelungi dezbateri şi conferințe internaționale. Rolul acesteia era de a reduce efectele indezirabile ale închisorii, de a motiva deținutii să depună eforturi în vederea îndreptării lor morale şi de a-i sprijini pentru o întoarcere graduală în comunitate. Pe scurt, logica instituției era de a-i libera mai devreme de termen pe cei care dădeau dovadă de îndreptare. Cu alte cuvinte, liberarea condiționată a fost concepută în principal ca un dispozitiv motivațional: dacă îți insuşeşti cuvântul Domnului, dai dovezi de purtare civilizată etc., poți să fii liberat condiționat. Ştim din pedagogie că, pentru ca recompensa să fie eficientă, ea trebuie sa fie clară, legată de un anumit comportament concret, imediată şi previzibilă. Prin urmare, pentru ca liberarea condiționată să fie o instituție motivatoare, deținutul trebuie să ştie care sunt paşii pe care trebuie să îi parcurgă pentru a o obține. În linii mari, logica instituției s-a păstrat şi astăzi [2].

Instituția liberării de pedeapsa penală, în general, îşi are apariția în Republica Moldova după cea de-a doua conflagrație mondială, şi anume – odată cu adoptarea Codul penal al RSSM din 1961 [3]. Aici se observă pentru prima dată cu claritate modalități concrete de liberare de pedeapsa penală, care, ulterior, au fost completate cu altele noi. Apariția instituției liberării de pedeapsa penală, în general, şi a liberarii de pedeapsă înainte de termen, în special, la jumătatea sec. XX a avut un efect pozitiv în reglementarea relațiilor juridico-penale, deoarece a dat posibilitatea ca pentru unele infracțiuni uşoare să se aplice o măsură represivă mai blândă sau chiar să-l exonereze pe făptuitor de pedeapsa penală prin stabilirea unui termen de probă. Desigur, instituția liberării de pedeapsa penală a fost completată pe parcursul deceniilor cu modalități noi, care reflectau mai bine atitudinea statului față de cei care au săvârşit infracțiuni cu un pericol mai redus pentru societate. Din cele invocate se poate deduce că instituția liberării de pedeapsa penală a cunoscut un progres în dezvoltarea modalităților sale în ultimele decenii ale sec. XX şi începând cu primii ani ai sec. XXI. O importanță deosebită în acest sens a avut-o adoptarea Codului penal al Republicii Moldova, în vigoare din 12 iunie 2003, care a sistematizat normele ce prevăd modalitățile liberării de pedeapsa penală într-un capitol separat, ceea ce în legea penală a RM anterioară nu a fost şi, respectiv, a invocat şi modalități noi de liberare de pedeapsa penală **[4]**.

În dreptul român, liberarea condiționată a fost introdusă prin Legea de organizare a închisorilor din 1874, însă numai pentru minori, cu caracter de generalitate fiind introdusă abia prin Legea penitenciarelor din 1929.

Codul penal de la 1936 prevedea liberarea condiționată ca ultima etapă a regimului progresiv al executării pedepsei închisorii. Instituția a fost în vigoare până în 1950, când a fost înlocuită cu liberarea înainte de termen, care constă în punerea condamnatului în libertate necondiționată înainte de termen pe baza muncii prestate şi cu condiția bunei conduite în timpul executării pedepsei. Ea a fost mai amplu reglementată prin Decretul nr.720/ 1956 [5] şi a rămas în vigoare pînă la 1 ianuarie 1969, când a fost abrogat şi a fost reintrodusă, prin punerea în vigoare a noului Cod penal, instituția liberării condiționate. S-a considerat că liberarea condiționată este preferabilă liberării înainte de termen. Prin Legea nr.140/ 1996 [6], instituția liberării condiționate a fost modificată în sensul măririi fracțiunilor de pedeapsă pe care condamnatul trebuie să le execute pentru a obține liberarea condiționată.

Potrivit afirmațiilor lui Garraud şi Listz, instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen a luat naştere în coloniile australiene. Când deportarea încă era în vigoare în Anglia, avându-se în vedere cheltuielile necesare pentru întreținerea infractorilor deportați în coloniile australiene, s-a admis ca criminalilor mai puțin periculoşi să li se acorde „iertare condiționată", care îi obliga să se stabilească definitiv în colonie şi să n-o părăsească, iar criminalilor care meritau această favoare pentru buna lor purtare să li se acorde un bilet de concediu revocabil, permițându-li-se să se angajeze în colonii. Din combinarea celor două procedee practice în colonii – iertare condiționată şi punere în libertate provizorie prin bilet de concediu – a luat naştere instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen. După executarea a 3/4 din pedeapsă, condamnatul era liberat condiționat, iar durata libertății supravegheate era egală cu restul neefectuat din durata pedepsei. Dacă în acest interval de timp condamnatul nu săvârşea o altă faptă, liberarea devenea definitivă, în caz contrar, se revoca. Instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen a fost propusă în Franța de Bonneville de Marsangy în Institution Complementaires du Regime Penitenciare (Paris, în 1847), ca o măsură de natură să îmbunătățească regimul pedepselor private de libertate. Instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen a fost preluată şi de legislațiile altor state europene, dintre care se pot menționa Anglia, care a adoptat-o sub denumirea de „tickets of leave", Portugalia, Germania şi altele. În Franța, o reglementare mai amplă s-a dat liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen printr-o lege din 1885, numită „Legea mijloacelor de prevenire a recidivei", care a fost însă deficitară sub aspectul regimului disciplinar şi al modului de supraveghere a celor liberați condiționat. Mai târziu, un decret dat în această materie, în 1952, a pus bazele comitetelor de asistență a celor liberați, pentru ca liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen să nu constituie numai o recompensă pentru buna conduită a condamnatului, ci să apară ca o veritabilă măsură de reclasare socială a acestuia" [7].

O importantă modificare a instituției liberării condiționate de pedeapsa penală înainte de termen a fost adusă recent prin Legea nr.163 din 20.07.2017 [8], numită şi

legea umanizării pedepsei penale, prin care a fost resimțită improtanța şi aplicabilitatea acetei instituții. Modificările propriu-zis operate au dus la scăderea numărului de cereri privind aplicarea prevederilor art.91 CP RM. Acest fapt a fost datorat nu doar sistemului complex de aplicare a prevederilor liberării condiționate, ci şi oportunității acordate prin modificările introduse la art.92 CP RM, prin care condamnații, care îşi ispăpşesc pedeapsa pentru infracțiuni uşoare, mai puțin grave sau grave, au obținut posibilitatea de a fi eliberați înainte de termen printr-o metodă mult mai uşoară pentru ei, fapt ce a dus la diminuarea solicitării aplicării prevederilor art.91 CP RM, aceştia dând preferință aplicării prevederilor art.92 CP RM. De aici, observăm un imbold lăuntric de a opera modificări atât în ce priveşte acordarea liberării condiționate, cât şi procedura de aplicare a acesteia; or, *stricto sensu*, doar reglementarea prevederilor nu are valoare, fiind doar prevăzute fără a fi aplicate.

Liberarea condiționată a fost definită ca fiind o instituție complementară a regimului executării pedepsei închisorii, un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei ce constă în punerea în libertate a condamnatului din locul de deținere mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, sub condiția ca până la împlinirea duratei acesteia să nu mai săvârşească infracțiuni [9, p.44].

O părere contrară are Doru Pavel. El consideră că liberarea condiționată nu poate fi considerată ca o formă de executare a pedepsei, ci, dimpotrivă, constituie o formă de înlăturare a executării, este o înlăturare condiționată a executării, cu scopul, pe de o parte, de a reduce pentru condamnat timpul în care a suferit, iar, pe de altă parte, de a-i crea un stimulent pentru corijarea sa în viitor [10, p.51].

Corelativ cu scopul pedepsei penale, liberarea condiționată are ca scop asistența deținuților de a trece de la viața penitenciară la viața supusă legilor în comunitate prin condițiile post-eliberare şi supraveghere a lor, ceea ce contribuie la siguranța publică şi la reducerea infracțiunilor în comunitate. Liberarea înainte de termen este o favoare deținutului care îi permite a se reabilita în penitenciar, a se reabilita în societate şi a beneficia de serviciile sociale, acesta fiind încarcerat rapid în caz de săvărşire a altor infracțiuni, ceea ce duce la reducerea suprapopulării, reducerea riscului de recidivă, diminuarea subculturii criminale şi, nu în ultimul rând, la umanizarea pedepsei penale.

Când există suficiente şi serioase indicii că pedeapsa închisorii aplicată condamnatului şi aflată în curs de executare şi-a atins scopul înainte de a fi expirat durata stabilită în hotărîrea de condamnare, dispare necesitatea executării integrale, în regim de deținere, a acestei pedepse, iar continuarea executării ei ar veni în contradicție cu scopul pedepsei şi cu principiul umansimului [11, p.255].

Liberarea condiționată are menirea de a nu prelungi inutil executarea unei pedepse aplicate definitiv din moment ce scopul ei s-a realizat înainte de executarea integrală a acesteia [12, p.94].

Reieşind din evoluția şi modificările introduse de-a lungul timpului în cadrul reglemntării şi aplicării prevederilor art.92 CP RM, putem statua faptul că această instituție prezintă importanță la atingerea scopului legii penale şi al pedepsei penale. În acelaş timp, necesită modificări eficiente din punctul de vedere al practicii aplicării

art.91, astfel încât aplicabilitatea acestui privilegiu persoanei condamnate să atingă scopul scontat: combaterea criminalității, diminuarea subculturii criminale şi reducerea supraaglomerării în penitenciarele din țară, precum şi să contribuie la respectarea drepturilor şi libertăților condamnaților, astfel fiind garantată o umanizare realizabilă a pedepsei penale.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova. Ed. a IV-a, actualizată. Chişinău: Cartier juridic, art.61, p.52.
2. DURNESCU, I. *De ce este important ca liberarea condiționată să fie predictibilă?* Bucureşti: Actualitate, 2017.
3. Codul penal al RSSM din 1961.
4. MACOVEI, Cr. *Liberarea condiționată de pedeapă penală înainte de termen*: Teza de doctor. Chişinău, 2015.
5. Decretul nr.720 din 16.12.1956 pentru reglementarea punerii în libertate înainte de termen, pe baza muncii prestate şi bunei comportări a celor condamnați.
6. Legea RM nr.140 din 5.11.1996 pentru modificarea şi completarea Codului penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.289.
7. MORAR, I.C. *Suspendarea condiționată a executării pedepsei. Şansă sau capcană?* Bucureşti: Lumina Lex, 2002.
8. Legea RM nr.163 din 20.07.2017 privind modificarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.364-370.
9. DONGOROZ, V. şi colab. *Explicații teoretice ale Codului penal român*. Vol. II, p.44.
10. PAVEL, D. Nota II la sentința penală nr.2/6.01.1982 a judecătoriei Suceava. În: *R.R.D.*, 1982, nr.10, p.51.
11. TRAIAN, D. *Drept penal. Partea generală:* Curs. Vol.II. Bucureşti, 2001, p.255.
12. UNGUREANU, A. Probleme ivite în practica instanțelor din județul Bacău în aplicarea liberării condiționate. În: *R.R.D*., 1971, nr.1, p.94.